

STANDARD 12

Změna situace

a) Pověřená osoba má písemně stanovena pravidla a postupy práce pro situace významných změn v životě dětí a rodin, včetně ukončení pobytu dítěte v původní nebo náhradní rodině.

V životě dětí může nastat mnoho významných změn, které je mohou nějakým způsobem zásadně ovlivnit. SOS Přístav o těchto změnách s každým dítětem a osobou pečující/v evidenci jedná individuálně, dává jim prostor pro konzultaci a informuje je o skutečnostech, které by je mohly nějakým způsobem ovlivnit. Odborné poradenství poskytuje také osobám dětem blízkým (tj. původní rodině, příbuzným či pěstounům).

Zahájení pěstounské péče

- Získávání základních informací o rodině a dítěti (aktuální životní situace rodiny a dítěte, historie dítěte, kontakt s biologickou rodinou, průběh adaptace dítěte, bytové podmínky rodiny a osobní prostor dítěte, školní docházka, volnočasové aktivity dítěte, vyřízení dávek pěstounské péče a jiných dávek).
- Nastavení vzájemné spolupráce s pěstounskou rodinou (práva a povinnosti vyplývající z dohody o výkonu pěstounské péče – viz standard č. 10 a)), četnost a způsob kontaktování doprovázejícího pracovníka, v případě zájmu podpora asistovaných kontaktů s biologickou rodinou, způsob čerpání služby péče o dítě, a další možnosti podpory).
- Nastavení vzájemné spolupráce mezi orgánem sociálně-právní ochrany dětí (dále jen „OSPOD“), pěstounskou rodinou a doprovázející organizací.
- Vytvoření plánu doprovázení a nastavení spolupráce při jeho naplňování (viz standard č. 10 c)).

Nové dítě v pěstounské rodině

- Práce s osobou pečující/v evidenci - příprava na nové situace, které mohou s příchodem nového dítěte nastat: změna finanční situace rodiny, změna uspořádání domácnosti, změna denního režimu všech členů rodiny, možné reakce stávajících dětí v rodině, přerozdělení povinností v domácnosti, zajištění osobního prostoru pro nové dítě, důležitost zachování pozornosti a prostoru stávajícím dětem, důležitost zachování kvality vztahů se stávajícími dětmi, specifické potřeby nového dítěte, duševní hygiena pěstounů, zapojení širší rodiny, pomoc s vyřízením potřebných formálních záležitostí.

- Příprava stávajících dětí v pěstounské péči na nové dítě – zajištění participace dětí v celém procesu přípravy, příchodu a adaptace nového dítěte v pěstounské rodině, spolupráce na nastavení nových pravidel v domácnosti, ujištění o zachování kvality stávajících vztahů s pěstouny.
- Navazování kontaktů mezi pěstounskou rodinou a dítětem – doprovázení a podpora pěstounské rodiny v průběhu celého procesu seznamování a vzájemného kontaktování rodiny s dítětem. Zjišťování informací o dítěti, jeho potřebách i specifických, nastavení adekvátní péče a podpory
- Adaptace nového dítěte v rodině – zjišťování historie dítěte, kontakt s biologickou rodinou, poradenství a podpora v reakci na vzniklé situace při adaptaci dítěte.
- Nabídka další odborné podpory pěstounské rodině.

Situace ovlivňující chod pěstounské rodiny:

- ***Nemoc dítěte nebo osoby pečující/v evidenci, hospitalizace dítěte či osoby pečující/v evidenci, rozvod pěstounů*** – v těchto situacích zintenzivníme spolupráci s rodinou, jednáme citlivě s ohledem na danou situaci, nabízíme podporu psychologa a zajištění péče o dítě, reagujeme na individuální potřeby rodiny a v případě potřeby pomáháme se zajištěním organizačních záležitostí. Úzce spolupracujeme s OSPOD. Dle možností a potřeb se snažíme být v kontaktu jak s osobami pečujícími/v evidenci, tak také s dětmi.
- ***Dítě se přechodně ocitne mimo pěstounskou rodinu*** (pobyť v krizovém centru, v dětském diagnostickém ústavu, hospitalizace v nemocnici nebo v psychiatrické nemocnici, ve středisku výchovné péče, v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, útěk) – nabízíme a poskytujeme podporu jak pěstounské rodině, tak i dítěti (pokud je to možné), spolupracujeme s patřičnými institucemi a odborníky s cílem vyřešit vzniklou situaci v nejlepším zájmu dítěte. Pracujeme s možnými variantami dalšího vývoje situace (návrat do pěstounské rodiny případně zrušení pěstounské péče, posilování rodičovských kompetencí pěstounské rodině). Také nabízíme intenzivnější psychologickou podporu celé pěstounské rodině.
- ***Nástup do mateřské či základní školy*** – s osobou pečující/v evidenci a také s dítětem mluvíme o této změně, milníku, který může být pro dítě náročným. V případě nástupu do mateřské školy společně s pečovateli plánujeme možnosti nácvičku odloučení dítěte od rodiny, sebeobsluhu a samostatnost, plánujeme kroky adaptace. Před nástupem do základní školy vedeme osoby pečující/v evidenci k tomu, aby se zaměřovali více na školní zralost dítěte, procvičovali dále jeho samostatnost, hrubou a jemnou motoriku apod. Podporujeme také v nastavování režimu a plnění povinností, které jsou nezbytné pro plnění nároků školských zařízení. Je-li to potřeba, podporujeme a doporučujeme spolupráci s odbornými pracovišti, např. SPC, PPP.

Při práci s rodinami se snažíme zprostředkovat osobám pečujícím/v evidenci i dětem, reálné možnosti/schopnosti a dovednosti dítěte při plnění školní docházky. Podporujeme v přijetí možných limitů na straně dítěte, nebo případně v rozvoji potenciálu dítěte.

- **Změna školy** – může se jednat o přechod ze základní školy na střední školu, ze střední školy na vysokou školu nebo o změnu školy v rámci změny bydliště či nevyhovující předešlé školy. V těchto případech se zaměřujeme na začlenění dítěte do nové školy a do nového třídního kolektivu, na školní prospěch, na možnost zapojení dítěte do mimoškolních aktivit. Osoby pečující/v evidenci jsou vedeny k tomu, aby společně s dítětem probírali možnosti využití volného času a jeho začlenění do nové školy. Také osoby pečující/v evidenci podporujeme k tomu, aby si se školou nastavili vhodnou spolupráci a informovali ji o situaci dítěte.
- **Příprava dítěte na budoucí povolání, nástup na střední školu/učiliště/vysokou školu** – osoby pečující/v evidenci a zejména pak děti podporujeme ve volbě budoucího povolání, stejně tak jako při výběru dalšího školského zařízení, které by mohlo poskytnout svěřenému dítěti adekvátní vzdělání s ohledem na jeho potřeby a zájmy. Nabízíme možnost zprostředkování kariérních testů, pomáháme s orientací v nabídce škol, případně dopomáháme ve vlastní přípravě na přijímací zkoušky.
- **Předčasně ukončení školní docházky** – vždy je třeba zohlednit, zda se jedná o ukončení povinné školní docházky a dítě již nechce pokračovat v dalším studiu, případně o ukončení středního vzdělávání. Dítě v průběhu spolupráce, s blízcím se milníkem připravujeme a podporujeme k dalšímu odbornému vzdělávání, osvojování nových dovedností a získávání tak větších možností budoucího pracovního uplatnění. Dětem můžeme pomoci při hledání a volbě budoucího povolání, stejně tak jako typu a oboru škol. V případě potřeby podporujeme v zajištění kariérních testů. S dítětem hovoříme o významu dokončení školní docházky, stejně tak jako v jejím pokračování, je-li to možné. Současně také poskytujeme sociální poradenství s ohledem na povinnosti spojené s registrací na Úřadě práce, úhrady za pojistné apod.
- **Útěk dítěte** – ve chvíli, kdy se dozvíme o útěku dítěte, neodkladně informujeme o situaci OSPOD. Vždy je třeba postupovat s ohledem na komplexní situaci v rodině a jsou-li nám známy důvody útěku, tak také na ty. Dítě např. mohlo utéct z důvodu vyhrocené situace v rodině, po konfliktu apod. Situaci řešíme v součinnosti s OSPOD a osobám pečujícím/v evidenci nabízíme podporu a pomoc. V případě potřeby postupujeme dle zákonných požadavků také v součinnosti s Policií ČR. Pokud se dítě do rodiny vrací, zintenzivňujeme spolupráci, dle potřeb zapojíme psychologa či dalšího odborníka, snažíme se preventovat další podobné jednání.
- **Dítě se sebepoškozuje, vyhrožuje sebepoškozením či sebevraždou** – pro každé dítě, které je tímto jednáním ohroženo, neodkladně doporučujeme pomoc psychologa, případně psychiatra,

informujeme OSPOD a zintenzivňujeme spolupráce s osobami pečujícími/v evidenci a také s dítětem. Dítě se snažíme stabilizovat, snižovat rizika takového chování, případně zajistit neodkladnou odbornou pomoc, např. hospitalizací na psychiatrii. S rodinou jsme v intenzivním kontaktu. V rámci kontaktu se co nejvíce zaměřujeme na budování vztahu důvěry mezi námi a dítětem tak, abychom mu mohli také z naší strany nabídnout pomoc a podporu a byli pro dítě důvěryhodnou osobou. Dítěti také předáváme další kontakty na odborníky, na které se může obrátit (např. Linky bezpečí).

- **Úmrtí biologického rodiče či osoby blízké rodině a dítěti** – pokud je to v dané situaci možné, zprávu o úmrtí je vhodné dítěti sdělovat po předchozí rozvaze, např. také po konzultaci s psychologem. S osobou pečující/v evidenci, případně i s psychologem domlouváme postup sdělení informace o úmrtí dítěti. Informaci se snažíme dítěti předat co nejdříve, abychom předešli tomu, že se dítě dozví o úmrtí od někoho, kdo pro něho není bezpečnou osobou. Nabízíme intenzivnější možnosti podpory doprovázejícího pracovníka i možnosti podpory psychologa jak pro pečovatele, tak také pro dítě. Rodině dále nabízíme sociální poradenství, konzultujeme možnosti rozloučení. Vše se odvíjí od potřeb rodiny a dítěte a jejich aktuálního nastavení. Rodině, je-li to možné, rozloučení doporučujeme.
- **Pobyt/nástup rodiče do VTOS, léčebny apod.** – s dítětem a osobou pečující/v evidenci, případně za další podpory psychologa hovoříme o tom, co se s rodičem nyní děje, co se bude dít v následujícím období. S ohledem na věk a rozumové schopnosti v rámci spolupráce vedeme osoby pečující/v evidenci k tomu, aby dítě pravdivě informovali o situaci rodiče. V případě potřeby jim v tomto dopomáháme. S osobami pečujícími/v evidenci, konzultujeme možnosti kontaktu s rodičem, vždy se snažíme zohledňovat zájmy a přání dítěte.
- **Těhotenství dívky v pěstounské péči, či otcovství chlapce v pěstounské péči** – v období dospívání dětí, otevíráme témata sexuality, pohlavního dospívání, antikoncepce, bezpečného sexuálního kontaktu, vztahů apod. Vedeme k tomuto také osoby pečující/v evidenci, s dítětem o tématech hovoříme s ohledem na jeho mentální schopnosti a potřeby daného věku. V případě těhotenství, informujeme o skutečnosti OSPOD a v rámci spolupráce, kterou zintenzivňujeme pracujeme na možnostech, které chlapec či dívka mají a jak bude dále k těhotenství přistupováno. Nikdy nevedeme dítě k ukončení či pokračování v těhotenství, toto rozhodnutí necháváme plně na něm, pouze poskytujeme informace nezbytné pro rozhodnutí. Osoby pečující/v evidenci se snažíme podporovat v přijetí situace a pomáhá v hledání možností řešení a následné podpory.
- **Otázky sexuality – zvažování změny pohlaví, podstupování změny pohlaví, sexuální orientace** – děti, zejména v období dospívání mohou řešit nejen svou identitu, ale také otázky své sexuální orientace, mohou zvažovat změnu pohlaví, nebo naopak se vymezovat proti jakémukoli

kategorizování. K dítěti přistupujeme s respektem k jeho potřebám, pomáháme mu zorientovat se v současné situaci, případně nabízíme podporu psychologa, sexuologa. S osobami pečujícími/v evidenci hovoříme o nastalé situaci a možnostech, jak přistupovat k dítěti, které řeší podobné otázky a situace. Také jim nabízíme možnosti pomoci a podpory ze strany příslušných odborníků.

- **Dítě v pěstounské péči páchá trestnou činnost, případně je z ní podezřelé** – v rodině zintenzivňujeme spolupráci, nabízíme pomoc, podporu a další odborné služby. Primárně informujeme OSPOD a postupujeme dle jejich instrukcí. Jednáme také v součinnosti s PČR, objeví-li se k tomu zákonné důvody. Do budoucna se snažíme podobné jednání preventovat.
- **Stěhování** – s rodinou a osobami pečujícími/v evidenci hovoříme o tom, jak může stěhování na dítě působit, na co je třeba ho připravit, na tomto v případě potřeby participujeme.
- **Změna klíčového pracovníka v rodině** – postup změny klíčového doprovázejícího pracovníka v rodině je popsán také ve SQ č. 11. Cílem SOS Přístav je, aby změna byla pro dítě a rodinu postupná, je-li to možné. Osoby pečující/v evidenci i dítě informujeme o změně s dostatečným předstihem a je-li to možné, do rodiny společně dochází stávající i budoucí doprovázející pracovník, aby společně na změně pracovali a rodinu, zejména pak dítě na změnu připravovali.
- **Kontakt dítěte s biologickou rodinou** – konkrétní postupy máme zpracované ve standardu č. 5.
- **Další významné změny v životě dětí a rodin** – konkrétní postup bude vždy stanoven dle situace s ohledem na nejlepší zájem dítěte.

Ukončení pěstounské péče

- **Dovršení zletilosti u dítěte:** zhruba od 15 let dítěte doprovázející pracovník otevírá s dítětem témata ohledně jeho budoucnosti, dalších plánů a přípravy na samostatný život. Od dítěte zjišťujeme jeho představy, přání a pomáháme mu formovat jeho náhled na budoucnost (možnými tématy jsou například absolvování střední školy, výběr a nástup do zaměstnání, možnosti dalšího studia, dávky pěstounské péče, otázka bydlení, nabídka návazných služeb). Obdobná témata probíráme i s osobami pečujícími/v evidenci a zjišťujeme jejich pohled na danou situaci, pomáháme jim zorientovat se v systému péče o nezaopatřené dítě do 26 let atd. Dovršením zletilosti dítěte (jednalo-li se o jediné či nejmladší dítě v pěstounské péči rodiny) končí platnost dohody o výkonu pěstounské péče. O ukončení dohody je písemně informován místně příslušný OSPOD.
- **Úmrtí osoby pečující/v evidenci:** V případě, kdy se jedná o pěstounskou péči pouze jedné osoby pečující/v evidenci a dojde k jejímu úmrtí, je nezbytné o této skutečnosti **neprodleně** vyrozumět příslušný OSPOD dítěte i osoby pečující/v evidenci, aby ten dál konal v souladu se zákonem č. 359/1999 Sb. Dohoda o výkonu pěstounské péče úmrtím osoby pečující/v evidenci zaniká. Pokud bude ve výkonu pěstounské péče pokračováno např. jiným členem rodiny, je vhodné, aby

doprovázející pracovník nabídl nové uzavření dohody tak, aby dítě kontinuálně pokračovalo se stávajícím doprovázejícím pracovníkem.

Dohoda o výkonu pěstounské péče i nadále trvá v případě byli-li osobami pečujícími/v evidenci partneři či manželé a zemřel jeden z nich, je třeba však dodatkem upravit osoby, na něž se dohoda nadále vztahuje, vždy v souladu s příslušným rozhodnutím soudu.

Je-li ve spolupráci pokračováno, rodině intenzivně nabízíme podporu doprovázejícího pracovníka i psychologa.

- **Úmrtí dítěte v pěstounské péči:** V případě úmrtí dítěte v pěstounské péči neprodleně informujeme OSPOD a poskytneme součinnost při řešení situace. V případě že bylo dítě v dlouhodobé pěstounské péči jediné, končí platnost Dohody o výkonu pěstounské péče. Pokud bylo v rodině umístěno více dětí, poskytujeme jim a celé rodině zvýšenou podporu jak doprovázejícího pracovníka, tak psychologa.
- **Zrušení pěstounské péče:** dojde-li k podání návrhu k soudu o zrušení pěstounské péče, komunikujeme s rodinou a dítětem možné varianty a dopady vývoje situace na členy rodiny. V případě potřeby nabízíme rodině a dítěti služby psychologa, spolupracujeme s příslušným OSPOD, s patřičnými institucemi či odborníky, pomáháme rodině řešit organizační a praktické záležitosti spojené s odchodem dítěte z rodiny a s ohledem na prostředí, do kterého dítě odchází (ústavní výchova, biologická rodina, jiná forma náhradní rodinné péče).
- **Úvahy či rozhodování pěstounů o ukončení pěstounské péče před zletilostí dítěte.** Osoby pečující/v evidenci se mohou dostat do situace, kdy se rozhodnou ukončit náhle pěstounskou péči o jim svěřené dítě a situaci je pak nutno řešit krizově, okamžitě. Častějším případem je situace, kdy osoby pečující/v evidenci delší dobu ukončení péče zvažují, rozhodování se proměňují, často v závislosti na chování dítěte. V obou situacích poskytujeme osobám pečujícím/ v evidenci, i svěřenému dítěti zvýšenou podporu poradenstvím, případně konzultacemi psychologů.
- **Přechody dětí z péče do péče.** Situace přechodu dítěte z péče do péče může zahrnovat dvě základní situace:
  1. Přechod náhlý, s malou možností plánování a přípravy
  2. Přechod plánovaný, s možností přípravy zapojených osob

V rámci náhlého přechodu se snažíme okamžitě reagovat na změnu situace a nabídnout podporu jak dítěti, tak osobám pečujícím/ v evidenci. Je-li přechod plánovaný, postupně na něj dítě i osoby pečující/v evidenci připravujeme, hovoříme o procesu, jednotlivých krocích, zodpovídáme nezbytné dotazy, v případě potřeby zapojujeme také psychologa. Dojde-li změnou ke zrušení pěstounské péče, dochází také ke zrušení dohody o výkonu pěstounské péče a tím končí jakákoliv podpora pěstounské rodiny ze strany SOS Přístav.

Změny výchovného prostředí mohou být např.: dítě se vrací do biologické rodiny, dítě jde do jiné pěstounské rodiny, dítě jde z přechodné pěstounské péče do dlouhodobé pěstounské péče/do adopce, dítě jde do ústavního zařízení, aj. Odpovědnost za koordinaci průběhu změny výchovného prostředí nese OSPOD. Postup přípravy na změnu je vždy volen dle domluvy s OSPOD a s ohledem na zájem dítěte, jeho věk a mentální schopnosti. Intenzivně spolupracujeme s celou rodinou, koordinujeme aktivity za spoluúčasti OSPOD, v případě potřeby zapojujeme také psychologa. Společně plánujeme jednotlivé kroky tak, aby dítě přechod co nejlépe zvládlo. Vždy se jedná o individuální nakrokování a plánování tak, jak dítě na změnu reaguje a jak probíhá jeho adaptace.

Zpracovala:	Mgr. Michaela Hejníková
Aktualizovala:	Mgr. Zuzana Slaná, DiS.
Schválil:	Mgr. Cyril Maliňák
První vypracování:	24. 4. 2015
Aktualizace:	22. 1. 2016, 21. 7. 2017, 19. 3. 2018, 4. 4. 2019, 17. 6. 2020, 4. 3. 2021, 15.12.2022, 17.8.2023, 4.12.2023

